

**Жигаренко І.Є. (ORCID 0000-0001-5851-9137),
Каширіна Є.В. (ORCID 0000-0003-4683-3270),
Тоба М.В. (ORCID 0000-0001-5978-2930)**

ДІАГНОСТИЧНІ МАРКЕРИ СКЛАДОВИХ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті визначено діагностичні маркери складових особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю. Розкрито специфіку особистісно-професійної адаптації, як системно-інтегрованого поняття, та визначено її змістовні і динамічні характеристики у фахівців соціономічного профілю. Особистісно-професійна адаптація розглядається як інтегральний багаторівневий процес і результат взаємодії особистості фахівця з професійним середовищем на основі механізмів збалансованого врівноваження, які передбачають збереження особистісної цілісності і стійкості (ідентичність, тотожність), інтеграцію і одночасну мінливість (розвиток, вдосконалення і набуття нових професійних і соціально-психологічних якостей і властивостей), які стосуються як характеристик особистості фахівця, так і способів його взаємодії з професійним середовищем, тобто як процес, що включає в якості своїх компонентів професійну, соціально-психологічну та організаційну адаптацію. Показано, що змістовні та динамічні характеристики особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю (в єдності її професійних, соціально-психологічних та організаційних аспектів) у значному ступені визначаються особливостями організаційно-культурного контексту. При цьому культурно-контекстний вплив лише в незначній мірі зачіпає область формально-статистичних показників адаптаційних процесів і переважно зосереджується у сфері соціально-психологічної регуляції адаптаційної поведінки фахівця. Концептуальні соціально-психологічні основи дослідження особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю на пізнавально-інтеріоризаційному та продуктивно-діяльнісному етапах їх професіоналізації склали позиції детермінізму, системності, інтегративності та розвитку з урахуванням норми і девіації в соціономічних професіях. Розкрито концепцію проектно-квалітативної парадигми управління інноваційними розвитком системи підготовки і перепідготовки фахівців соціономічного профілю на основі полідисциплінарного підходу до процесу безперервної багаторівневої професійної освіти, зокрема її

рекурентного характеру, і соціально-психологічного супроводу цього процесу. Основу парадигми становили ідеї і принципи квалітології, міждисциплінарності, гуманізації, безперервності, прогностичності, операціональності. Концептуальна парадигма проектно-квалітативного управління представлена як структурна цілісність організаційної, функціональної та параметричної складових, об'єднаних єдиною методологічною основою управління і оцінки якості, що включає сукупність компонентів цілепокладання, методологічних підстав, сфери застосування, змістовного, оціночного, критеріального і результативного компонентів. З урахуванням теоретико-методологічних та концептуальних основ дослідження побудована структурно-функціональна модель, що відображає механізми процесу особистісно-професійної адаптації і адаптаційні ресурси фахівців соціономічного профілю і складається з мотиваційно-ціннісної, компетентнісно-функціональної та конативно-стильової складових.

Ключові слова: фахівці соціономічного профілю, особистісно-професійна адаптація, діагностичні маркери особистісно-професійної адаптації.

Постановка проблеми. Головною ознакою сьогодення є соціальні процеси, які стрімко протікають в Україні. Зміни, що відбуваються у суспільстві, торкаються глибинних інтересів кожного фахівця, впливають на його розвиток, встановлюють високі вимоги до його внутрішніх ресурсів та адаптаційних можливостей. Актуальним вбачається необхідність підвищення структурних складових особистісно-професійної адаптації, які є невід'ємною характеристикою і відображають гнучкість й відносну стійкість біопсихосоціальної системи особистості. При цьому цілісний погляд на проблему визначення соціально-психологічних засад особистісно-професійної адаптації, зокрема в умовах діяльності соціономічного типу, залишався, на жаль, поза увагою дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-психологічний аналіз професійної діяльності фахівців соціономічного профілю на пізнавально-інтеріоризаційній та продуктивно-діяльнісній стадіях їх професіоналізації показав, що готовність до здійснення такої діяльності та успішність процесу особистісно-професійної адаптації потребують проектно-квалітативного управління, на основі полідисциплінарного підходу, процесами безперервної багаторівневої професійної освіти цих фахівців, зокрема в системі їх фахової підготовки та перепідготовки (Вірна, 2013; Завацька, Савчук, 2017).

Розкрито парадигму проектно-квалітативного управління як структурної цілісності організаційної, функціональної та параметричної складових, з єдиною методологічною основою управління і оцінки якості, що включає сукупність

компонентів цілепокладання, методологічних підстав, сфери застосування, змістовно-функціонального, оціночно-критеріального і результативного компонентів. Показано, що проектно-квалітативне управління може бути успішно реалізоване за умови наявності цілісної концепції, яка має розроблятися і застосовуватися з урахуванням узгодження та взаємодоповнення теоретичних й методологічних положень, встановлення загальних і приватних закономірностей, виявлення сутнісних й системоутворюючих зв'язків, провідних чинників і умов адаптаційного процесу і його оптимізації, нормативних вимог та обмежень, вимог соціальної відповідності і випередження (Гуляс, 2010; Гура, 2012).

Інтегративним результатом особистісно-професійної адаптації фахівця соціономічного профілю, при сучасній можливості постійного відновлення освіти, виступає усвідомлення необхідності у проектуванні і реалізації персоніфікованих програм саморозвитку на основі розуміння особливостей власного професійного буття, рефлексивного досвіду, а також готовності і здатності до самоперетворювальної діяльності, що дозволяє вирішити протиріччя між актуальним і бажаним рівнями професійного та особистісного розвитку (Пілецька, 2015; Попович, 2018).

Мета дослідження – визначити діагностичні маркери складових особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становили: принципи системного (Б. Ананьев, В. Ганзен, І. Данилюк, А. Коваленко, Б. Ломов, В. Мерлін, Г. Щедровицький та ін.), суб'єктно-діяльнісного (К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Максименко, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.), особистісно-компетентнісного (І. Бех, С. Гарькавець, І. Зязюн, О. Киричук, В. Моляко, В. Рибалка та ін.), інтегративного (М. Журба, В. Козлов, К. Уїлбер та ін.) підходів; концептуальні положення про розвиток особистості в процесі професійної діяльності (Л. Анциферова, Є. Гейко, В. Зінченко, З. Ковальчук, Т. Комар, Л. Пілецька, Л. Снігур, Д. Фельдштейн, О. Шевяков та ін.); компетентнісна парадигма професійної діяльності (Н. Бібік, С. Добротвор, І. Зимня, О. Лебедєв, А. Шелтен та ін.) та ідеї кваліметричного підходу до управління інноваційними розвитком системи підготовки і перепідготовки фахівців соціономічного профілю (Т. Галкіна, В. Гребеннікова, Л. Захарчук, В. Звонніков, О. Ковальчук, Н. Никитіна, В. Панасюк, О. Субетто, М. Челишкова та ін.); уявлення про природу, функції і засоби розвитку професіоналізму особистості (В. Бочелюк, Е. Зеєр, Є. Клімов, В. Семиченко, Н. Шевченко та ін.); концептуальні підходи до особливостей детермінації соціальної активності особистості (О. Асмолов, Ф. Зімбардо, Д. Леонтьєв, С. Мілграм, В. Петровський,

В. Скребець, В. Татенко та ін.) та адаптаційних властивостей особистості у соціальному середовищі (І. Аршава, А. Бандура, Н. Завацька, О. Кокун, О. Литвиненко, Е. Носенко, А. Реан, Л. Спицька та ін.); дослідницькі положення щодо відповідності особистісних якостей вимогам професії (А. Борисюк, І. Бурлакова, Ж. Вірна, В. Завацький, Н. Пов'якель, Н. Пророк, М. Тоба, Б. Федоришин, О. Чуйко та ін.); уявлення про професійне становлення особистості як суб'єкта діяльності: стадіальність професійного розвитку, переживання професійних криз, формування професійної ідентичності (О. Блинова, В. Бодров, С. Клімов, А. Кононенко, А. Маркова, І. Попович, Ю. Швалб, Л. Шнейдер та ін.); концепції професійного вигорання та професійних деформацій (В. Бойко, О. Бондарчук, І. Ващенко, Н. Водоп'янова, І. Галян, Л. Карамушка, К. Маслач, Т. Форманюк, Х. Фреденберг та ін.); методологічні положення і принципи активних методів соціально-психологічного навчання та допомоги (О. Бондаренко, Л. Бурлачук, О. Кочарян, С. Кузікова, Л. Петровська, Р. Шевченко, Т. Яценко та ін.).

Для досягнення поставленої мети та розв'язання висунутих завдань використано комплекс методів дослідження: аналіз, синтез, моделювання, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми вивчення соціально-психологічних засад особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю, а також їх узагальнення, класифікація й систематизація; емпіричні (спостереження, бесіда, анкетування, аналіз документів, метод експертних оцінок, психодіагностичні методи: методики діагностики соціально-психологічних установок особистості у сфері мотивації і потреб (О. Потьомкіна); ціннісних орієнтацій (М. Рокіч); емоційного інтелекту (Н. Холл), самооцінки (Дембо-Рубінштейн); методики «Профіль мотивації» (Б. Рижов) та «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі» (Т. Ільїна); опитувальники «Здатність до саморозвитку» (І. Зверєва), «Готовність до самопізнання і саморозвитку» (Т. Шамова), шкала загальної самооефективності (Р. Шварцер, М. Єрусалем, В. Ромек), опитувальник особистісної орієнтації (Е. Шостром, коротка форма (А. Джонс, Р. Кренделл)), «Самоактуалізаційний тест (САТ)» (Е. Шостром), опитувальник рефлексивності (О. Карпов), тест смислоттєвих орієнтацій (Д. Леонтєв), тест комунікативної компетентності (В. Снетков), тест комунікативних умінь (Л. Міхельсон, в адаптації Ю. Гільбуха), опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» (В. Моросанова), тест-опитувальник самоставлення (В. Столін, С. Пантилєєв), опитувальник «Ставлення до роботи і професійне вигорання» (В. Винокур), методики діагностики процесуальних показників діяльності фахівця соціономічного профілю (А. Маркова) та його задоволеності професією (А. Кіссель), методика

«Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд); методика діагностики психологічного часу особистості (Є. Головаха, О. Кронік).

З'ясовано, що у соціономічних професіях професійна норма забезпечує професійну придатність і надійність фахівця у прагненні до ефективного виконання діяльності, завдяки професійній компетентності, моральності і відповідальності, стресостійкості, рефлексії і самоконтролю. Проведений аналіз девіацій серед фахівців соціономічного профілю дозволив виділити у просторі професійно-етичних норм особистісні (деформаційно-деструктивні тенденції і аномалії характеру фахівця), функціональні (дезадаптивний стиль саморегуляції і діяльності, порушення її етапів і функцій) і поведінково-комунікативні (дисгармонійний стиль поведінки і спілкування з суб'єктами професійної діяльності) девіації.

Найбільш адекватною і продуктивною концептуальною позицією дослідження особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю став розгляд розвитку фахівця у різноманітні аспекти його життєдіяльності та професійного досвіду.

Вибір методичних та процедурних засад дослідження особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю визначили положення щодо важливості розгляду індивідуального буття особистості, яке проходить через подолання певних етапів вікового розвитку, переживання різних подій в контексті взаємодії з соціумом і в процесі освоєння і реалізації певних видів діяльності, найважливішою з яких є професійна. Цим, зокрема, продиктовано і прагнення до застосування, поряд із традиційними емпіричними методами дослідження, ідіографічного методу.

На основі аналізу отриманих даних була побудована структурно-функціональна модель, що відображає механізми процесу особистісно-професійної адаптації і адаптаційні ресурси фахівців соціономічного профілю і складається з мотиваційно-ціннісної, компетентісно-функціональної та конативно-стильової складових, взаємопов'язаних між собою. Ядром цієї системи є особистість фахівця соціономічного профілю як суб'єкта адаптації, який прагне до пошуку адекватної стратегії взаємодії з мікро- і макросередовищем. Базові компоненти моделі – ціннісні орієнтації і спрямованість особистості – як показник ступеня сформованості її потреб, інтересів і переконань; Я-концепція – як інтегративний фактор, що забезпечує внутрішньоособистісну адаптацію з базовою потребою – соціальним схваленням, самоприйняттям і прагненням до самоактуалізації; комунікативно-діалогічні властивості особистості – головний засіб адаптаційного процесу, спрямований на взаємодію суб'єктів спілкування в процесі професійної взаємодії; індивідуально-особистісні та емоційно-вольові особливості – ресурси

особистості, що забезпечують результативність пошуку і вибору власного адаптаційного стилю, стресостійкість, задоволеність умовами діяльності, спілкування і відносин; адаптаційна властивість інтелекту – компонент, який регулює і коригує всю систему адаптаційного процесу у змінюваних соціальних умовах при виборі доцільних варіантів адаптивної поведінки, характеру прийнятих рішень тощо.

Дана модель може слугувати основою для створення не тільки варіативних психодіагностичних, але й психокорекційних адаптаційних програм.

Визначено діагностичні маркери *мотиваційно-ціннісної* (мотиваційні диспозиції особистості (потреби, мотиви, установки, ціннісні переживання), генеративність, просоціальна мотивація (орієнтація на альтруїзм), як основа професійної спрямованості особистості фахівця, та її взаємозв'язок з ціннісними орієнтаціями і рівнем емоційного інтелекту); *компетентнісно-функціональної* (професійна компетентність (соціально-перцептивна, соціально-психологічна, аутопсихологічна, комунікативна складові); специфіка особистісно-професійного саморозвитку та його зв'язок з самоефективністю, психологічною і комунікативною компетентністю, а також з рефлексією, саморегуляцією і самостваленням; параметри самоактуалізації; рефлексивні і регулятивні особливості фахівця; рівень і структура професійного вигорання (емоційне виснаження, напруженість у роботі, професійний перфекціонізм, професійний розвиток та самовдосконалення, інтегративний індекс вигорання тощо)); *конативно-стильової* (специфіка індивідуального стилю професійної діяльності за стильовими (відмінності складу компонентів, умов і параметрів діяльності, ієрархія механізмів адаптації) і рівневими (діапазон параметрів, кількісний склад компонентів і характер їх взаємозв'язків) характеристиками; процесуальні показники діяльності за блоками професійної діяльності, професійного спілкування, особистості фахівця; рівні професійної культури; самооцінка індивідуального стилю діяльності за параметрами оригінальності і надситуативності, взаєморозуміння та можливостей корекції стилю діяльності) складових особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю.

Проведено аналіз результативно-змістовних параметрів особистісно-професійної адаптації та виокремлено стадії (емпірично-репродуктивну, адаптивно-евристичну, результативно-продуктивну) цього процесу на різних етапах професіоналізації фахівців соціономічного профілю.

Запропоновано типологію та виявлено соціально-психологічні чинники особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю. Показано, що фахівцям *компромісного типу особистісно-професійної адаптації* притаманні високий рівень емпатії, реалізація стратегій співробітництва і компромісу; розвинені комунікативні здібності; швидкість включення у

професійну ситуацію (розуміння рівня її проблемності, складності, перспектив розвитку); гнучкість поведінки, контактність, синергічність; гармонійний розвиток професійної самосвідомості. Чинниками їх особистісно-професійної адаптації є прагнення до самореалізації у професії; гармонізація взаємовідносин; профілактика явищ професійної деформації та деструкції. Фахівців *цільового типу особистісно-професійної адаптації* відрізняють орієнтація на результат професійної діяльності, досягнення цілей; зниження емпатійності, відкритості в процесі особистісно-ділової взаємодії. Чинниками їх особистісно-професійної адаптації є вдосконалення комунікативних вмінь і оволодіння конструктивними навичками роботи в команді. Фахівці *домінантного типу особистісно-професійної адаптації* характеризуються організаторськими, сугестивними, лідерськими, артистичними здібностями; стійкістю в стані професійно-емоційної напруженості; їм притаманні креативний стиль мислення, самоповага, пошукова активність, спонтанність, а також авторитарна, маніпулятивна спрямованість поведінки. Чинниками їх особистісно-професійної адаптації є підвищення власної конкурентоспроможності, забезпечення кар'єрного зростання, прагнення до розвитку якостей для адміністративної діяльності. Фахівців *аналітичного типу особистісно-професійної адаптації* відрізняють бажання дійти до сутності професійних проблем і нестандартних шляхів їх вирішення; продукування оригінальних ідей; експертно-аналітична діяльність. Чинниками їх особистісно-професійної адаптації є розширення міждисциплінарних знань, які складають теоретико-методологічний базис професії, дослідницька (наукова) діяльність.

Висновки. Розкрито специфіку особистісно-професійної адаптації, як системно-інтегрованого поняття, та визначено її змістовні і динамічні характеристики у фахівців соціономічного профілю. Особистісно-професійна адаптація розглядається як інтегральний багаторівневий процес і результат взаємодії особистості фахівця з професійним середовищем на основі механізмів збалансованого врівноваження, які передбачають збереження особистісної цілісності і стійкості (ідентичність, тотожність), інтеграцію і одночасну мінливість (розвиток, вдосконалення і набуття нових професійних і соціально-психологічних якостей і властивостей), які стосуються як характеристик особистості фахівця, так і способів його взаємодії з професійним середовищем, тобто як процес, що включає в якості своїх компонентів професійну, соціально-психологічну та організаційну адаптацію. Показано, що змістовні та динамічні характеристики особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю (в єдності її професійних, соціально-психологічних та організаційних аспектів) у значному ступені визначаються особливостями організаційно-культурного контексту. При цьому культурно-контекстний вплив лише в

незначній мірі зачіпає область формально-статистичних показників адаптаційних процесів і переважно зосереджується у сфері соціально-психологічної регуляції адаптаційної поведінки фахівця. Концептуальні соціально-психологічні основи дослідження особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю на пізнавально-інтеріоризаційному та продуктивно-діяльнісному етапах їх професіоналізації склали позиції детермінізму, системності, інтегративності та розвитку з урахуванням норми і девіації в соціономічних професіях. Розкрито концепцію проектно-квалітативної парадигми управління інноваційними розвитком системи підготовки і перепідготовки фахівців соціономічного профілю на основі полідисциплінарного підходу до процесу безперервної багаторівневої професійної освіти, зокрема її рекурентного характеру, і соціально-психологічного супроводу цього процесу. Основу парадигми становили ідеї і принципи квалітології, міждисциплінарності, гуманізації, безперервності, прогностичності, операціональності. Концептуальна парадигма проектно-квалітативного управління представлена як структурна цілісність організаційної, функціональної та параметричної складових, об'єднаних єдиною методологічною основою управління і оцінки якості, що включає сукупність компонентів цілепокладання, методологічних підстав, сфери застосування, змістовного, оціночного, критеріального і результативного компонентів. З урахуванням теоретико-методологічних та концептуальних основ дослідження побудована структурно-функціональна модель, що відображає механізми процесу особистісно-професійної адаптації і адаптаційні ресурси фахівців соціономічного профілю і складається з мотиваційно-ціннісної, компетентісно-функціональної та конативно-стильової складових.

Література

1. Вірна Ж.П. Сучасні напрями психологізації професійної підготовки фахівців: монографія. Запоріжжя, 2013. Т. 3. 287 с.
2. Гуляс І.А. Психологія перфекціонізму. Чернівці: Прут, 2010. 272 с.
3. Гура Т.Є. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аспект: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2012. 303 с.
4. Завацька Н.Є., Савчук О.А. Професійний розвиток та індивідуальні стилі управління в соціономічній галузі. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Роль вищої освіти в соціально-економічному розвитку країни: світовий та національний досвід», 3-4 лист. 2017 р. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. С. 126–128.*
5. Пілецька Л.С. Мобільність як необхідна умова професійного становлення особистості. *Психологія і особистість: наук. журнал Інституту*

психології імені Г.С. Костюка НАПН України; Полтавського нац. пед. ун-ту імені В.Г. Короленка. № 2 (8). Ч. 1. Полтава, 2015. С. 243–257.

6. Попович І.С. Вплив соціально-психологічних очікувань на професійне зростання та професійне здоров'я фахівців. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного ун-ту імені В. Даля*. Сєверодонецьк: Вид-во СХУ імені В. Даля, 2018. № 2 (46). С. 129 – 139.

Referens

1. Virna Zh.P. (2013). Suchasni napriamy psykholohizatsii profesiinoididhotovky fakhivtsiv. [Modern directions of psychologization of professional training]: monohrafiia. Zaporizhzhia. T. 3. 287 s. [in Ukrainian].

2. Hulas I.A. (2010). Psykholohiia perfektsionizmu. [Psychology of perfectionism]. Chernivtsi: Prut. 272 s. [in Ukrainian].

3. Hura T.Ie. (2012). Rozvytok profesiinoho myslennia maibutnikh psykholohiv: teoretyko-metodolohichniy aspekt. [Development of professional thinking of future psychologists: theoretical and methodological aspect]: monohrafiia. Zaporizhzhia: KPU. 303 s. [in Ukrainian].

4. Zavatska N.Ie., Savchuk O.A. (2017). Profesiinyi rozvytok ta individualni styli upravlinnia v sotsionomicnii haluzi. [Professional development and individual management styles in the socionomic field]. *Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Rol vyshchoi osvity v sotsialno-ekonomichnomu rozvytku krainy: svitovyi ta natsionalnyi dosvid», 3-4 lyst. 2017 r. Odesa: Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I.I. Mechnykova*. S. 126–128. [in Ukrainian].

5. Piletska L.S. (2015). Mobilnist yak neobkhidna umova profesiinoho stanovlennia osobystosti. [Mobility as a necessary condition for professional development of personality]. *Psykholohiia i osobystist: nauk. zhurnal Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy; Poltavskoho nats. ped. un-tu imeni V.H. Korolenka*. № 2 (8). Ch. 1. Poltava. S. 243–257. [in Ukrainian].

6. Popovych I.S. (2018). Vplyv sotsialno-psykholohichnykh ochikuvan na profesiine zrostannia ta profesiine zdorovia fakhivtsiv. [The impact of socio-psychological expectations on professional growth and professional health of professionals]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii: zb. nauk. prats Skhidnoukrainskoho natsionalnogo un-tu imeni V. Dalia*. Sєvierodonetsk: Vyd-vo SNU imeni V. Dalia. № 2 (46). S. 129–139. [in Ukrainian].

Zhigarenko I. Ye., Kashyrina Ye. V., Toba M. V.

DIAGNOSTIC MARKERS OF COMPONENTS OF PERSONAL-PROFESSIONAL ADAPTATION OF SOCIONOMIC PROFILE PROFESSIONALS

The article reveals diagnostic markers of components of personal and professional adaptation of socio-economic specialists. The specifics of personal-professional adaptation as a system-integrated concept are revealed, and its meaningful and dynamic characteristics of socio-economic specialists are determined. Personal-professional adaptation is seen as an integrated multilevel process and the result of interaction of the specialist's personality with the professional environment on the basis of mechanisms of balanced balance, which include maintaining personal integrity and stability (identity, identity), integration and simultaneous variability (development, improvement and acquisition of new professions -psychological qualities and properties), which relate to both the personality characteristics of the specialist and the ways of his interaction with the professional environment, ie as a process that includes as its components professional, socio-psychological and organizational adaptation. It is shown that the meaningful and dynamic characteristics of personal and professional adaptation of socio-economic specialists (in the unity of its professional, socio-psychological and organizational aspects) are largely determined by the peculiarities of the organizational and cultural context. At the same time, the cultural and contextual influence only slightly affects the area of formal and statistical indicators of adaptation processes and is mainly concentrated in the field of socio-psychological regulation of adaptive behavior of the specialist.

Conceptual socio-psychological foundations of the study of personal and professional adaptation of socio-economic specialists at the cognitive-internalization and productive stages of their professionalization were positions of determinism, systemic, integrative and development, taking into account the norm and deviation in socio-economic professions. The concept of project-qualitative paradigm of management of innovative development of the system of training and retraining of specialists of socio-economic profile on the basis of multidisciplinary approach to the process of continuous multilevel vocational education, in particular its recurrent nature, and socio-psychological support of this process is revealed. The basis of the paradigm were the ideas and principles of qualitology, interdisciplinarity, humanization, continuity, predictability, operability. The conceptual paradigm of project-qualitative management is presented as a structural integrity of organizational, functional and parametric components, united by a single methodological basis of management and quality assessment, including a set of components of goal setting, methodological bases, scope, content, evaluation, criteria and results. Taking into account the theoretical-methodological and conceptual bases of the research, a structural-functional model is built, which reflects the mechanisms of the process of personal-professional adaptation and adaptation resources of socio-economic specialists and consists of motivational-value, competence-functional and conative-stylistic components.

Key words: *specialists of socioeconomic profile, personal-professional adaptation, diagnostic markers of personal-professional adaptation.*

Жигаренко Ігор Євгенович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Северодонецьк;

Каширіна Євгенія Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Северодонецьк;

Тоба Маріанна Васиївна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Северодонецьк.